УДК 378.141

КРЕАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ФОРМУВАННІ НАВИЧОК ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ АВІАДИСПЕТЧЕРІВ

2005 р., О.О. Коваленко
старший викладач кафедри іноземних мов і прикладної лінгвістики Національного авіаційного університету

Сучасний стан вимагає від системи освіти нашої держави соціально-економічних та соціально-культурних відносин в Україні навчання спілкуванню студентів професійно-орієнтованою іноземною мовою, тобто професійно-орієнтованому іншомовному спілкуванню. Перш за все, це стосується немовних вузів, де, при безпосередньому контакті з носіями мови, фахівець потребує умінь не лише сприймати інформацію на слух, але й умінь брати участь в обговоренні предмета спілкування за фахом, характеризуючи та досліджуючи предмет обговорення, вмінь аналізувати й коментувати інші точки зору.

У вищому навчальному закладі вивчення іноземної мови передбачає діалектичний зв'язок розмовної з професійно спрямованою мовою. В результаті цього навчальний процес в технічному університеті повинен сформувати у студентів вміння: формувати тези відносно будь-якого питання; логічно та аргументовано висловлювати та відстоювати точку зору; розмірковувати стосовно поставленої проблеми, аргументуючи правильність свого висловлювання; підтверджувати своє висловлювання прикладами; формулювати висновки та узагальнювати інформацію.

Професіоналізм спілкування має свій зміст та особливі стійкі риси, які дозволяють робити власні судження щодо критеріїв і рівнів розвитку культури спілкування студентів – майбутніх фахівців технічного напрямку.

У професійному спілкуванні можна виділити два взаємопов'язаних аспекти: 1) загальні принципи спілкування – врахування історичних традицій, єдність мети і завдань щодо підготовки висококваліфікованого фахівця у вищому навчальному закладі; 2) індивідуальні принципи спілкування – сукупність конкретних прийомів і засобів, які реалізуються у діяльності на основі особистих знань, професійного досвіду, здібностей і вмінь [*2*].

На основі цього можна вважати, що професійне спілкування представляє взаємодію людей, під час якої відбувається обмін думками, почуттями, переживаннями, способами поведінки, притаманними певній професії, враховуючи загальні та індивідуальні принципи спілкування. Іншими словами, професійне спілкування – це формальне спілкування, яке об'єднує людей однієї професії або близьких професій.

Враховуючи те, що професійне спілкування є лаконічним, в результаті якого формується визначений склад мислення і компактність мови, воно істотно впливає на самооцінку людини, формує визначені позитивні і негативні стереотипи поведінки, в основу яких включаються найбільш характерні елементи праці певної професії. Так, наприклад, в основу професійної діяльності авіадиспетчерів закладене спілкування,

яке має забарвлення, що притаманне лише даній професії: для ведення радіообміну потрібно використовувати стандартну фразеологію, що призначена для надання відповідних вказівок, дозволів, рекомендацій та інформації; відхилення від стандартної фразеології при виконанні процедур, для яких існує стандартна фразеологія, може стати причиною непорозуміння, що, як результат може привести до авіаційної катастрофи. Саме тому, під час ведення радіопередачі повинен забезпечуватися чіткий та задовільний прийом повідомлень, що вимагає від авіадиспетчерів необхідності вимовляти кожне слово виразно та зрозуміло.

Для досягнення відповідного рівня професійного спілкування необхідно оволодіння продуктивними професійними знаннями та інтегративними уміннями, що набуваються у процесі засвоєння знань та формування умінь.

Відомо, що процес засвоєння знань представляє собою психолого-педагогічну дію, яка формується з використанням всіх психічних процесів: емоційно-вольових (відчуття, почуття, воля, увага) та інтелектуально пізнавальних (сприймання, мислення, мовлення, пам'ять, уява), тобто, з одного боку, засвоєння знань є пізнавально-розвивальною діяльністю суб'єктів навчання, яка задіює всі психічні процеси і передбачає, розумово-сенсорне відпрацювання знань, навичок та вмінь, а з іншого, засвоєння знань передбачає проникнення у сутність навчального матеріалу, розумове відпрацювання його, тобто сприймання знань, розуміння, запам'ятовування і застосування їх у різних формах, систематизацію й поглиблення знань через наукові дослідження.

Уміння як здатність на належному рівні виконувати певні дії в процесі спілкування іноземною мовою представляє на наш погляд поєднання граматичних знань, лексичного запасу та можливості використовувати ці знання на практиці. Щоб досягти рівня навички мовленнєва дія має набути таких якостей як автоматичність, стійкість, гнучкість, відсутність спрямованості свідомості на форму виконання, відсутність напруження і швидкої втомлюваності.

Для того, щоб сформувати певні уміння і навички у майбутніх авіадиспетчерів, діяльність яких заснована на професійному спілкуванні, під час чого відбувається обмін інформацією за допомогою індивідуальних принципів професійного спілкування, в основі яких лежить сукупність конкретних прийомів і засобів, що реалізовуються у діяльності на основі особистих знань, професійного досвіду, здібностей і вмінь, потрібні відповідні, професійно-обумовлені і орієнтовані технології навчання, де педагогічна технологія розглядається нами як сукупність психолого-педагогічних настанов, визначаючих спеціальний набір і підбір форм, методів, способів, прийомів навчання та виховних засобів, тобто вона є організаційно-методичним інструментом педагогічного процесу.

Стратегія особистісно-розвивального навчання та креативні технології дедалі більше з’являються в системі вищої технічної освіти. Суть креативної психолого-педагогічної технології полягає в творчому підході до вирішення проблеми педагогічного процесу, під час якого інтереси та цінність особистості є домінуючою складовою організації та сенсу навчальної діяльності. Причому інноваційність даної технології полягає в тому, що викладач в процесі навчальної діяльності виступає не тільки як носій інформації, доповідач предметно-дисциплінарних знань, а як помічник у становленні і розвитку особистості студента, стверджуючи цю особистість незалежно

від ступеня його залучення до знання. Позиція авторитарної влади, право старшого і сильного втрачаються, натомість стверджується партнерська позиція демократичної взаємодії, співпраці, допомоги, натхнення, уваги до ініціативи студента, до становлення і розвитку його особистості. Змінюється і позиція студента, який переорієнтовується з результату засвоєння, з отриманої оцінки на активну взаємодію з викладачем та своїми одногрупниками.

Таким чином, креативна технологія навчання являє собою спосіб початкового та основного становлення професійної освіти, оскільки креативний підхід до проблеми навчання передбачає не вирішення готових дидактичних задач, а генерацію, творче формування та розробку ідей, задумок і проектів в широкому соціальному аспекті життя.

В сучасній педагогічній науці представлений широкий спектр інновацій – проблемних, імітаційних, дослідницьких, ігрових, комп'ютерних, проектних, контекстних та інших моделей навчання, при цьому використовуються різноманітні форми сумісної, групової навчальної діяльності, організація діалогічного спілкування і взаємодія суб'єктів навчального процесу. Розглянемо деякі види креативних технологій навчання в проекції на навчальний процес, пов'язаний з викладанням професійно-орієнтованої іноземної мови в технічному університеті.

Так, проблемне навчання, що являє собою спосіб організації активної взаємодії суб'єктів освітнього процесу з представленим змістом навчання, маючи у своїй основі проблему, прилучає студентів до об'єктивних суперечностей науки, соціальної та професійної практики завдяки методам їх вирішення мислити, вступати у відносини продуктивного спілкування, творчо засвоювати знання.

Стрижневим поняттям у такому навчанні є проблемна ситуація, за допомогою якої моделюються умови професійно-дослідницької діяльності, а сам процес навчання будується як діалогічне спілкування і взаємодія, за умови якого студенти особистісно, інтелектуально і соціально-активно, зацікавлені в судженнях один одного, дискутують із приводу висунутих гіпотез, відстоюють свої точки зору, спільно вибирають найбільш обґрунтовані варіанти вирішення проблемної ситуації. Цей вид технології допомагає студентам на заняттях з іноземної мови формувати свої висловлювання, тобто відбувається процес формування уміння правильно говорити. Однак, на нашу думку технології проблемного навчання не завжди являється ефективним, наприклад, при формуванні професійного спілкування майбутніх авіадиспетчерів. Ця технологія, на наш погляд, буде більш корисною лише на певному етапі навчання, як додаткова, наприклад, для студенів старших курсів льотних спеціальностей, або спеціальностей наземної служби, коли студент уже має певні знання для розв'язання поставлених проблем.

Суть технології модульного навчання полягає в тому, що для досягнення необхідного рівня компетентності студентів, на основі відповідних принципів і факторів здійснюється педагогічно обґрунтоване варіювання структурування змісту навчального матеріалу. Вибір адекватних йому методів, засобів і форм навчання спрямований на самостійний вибір і проходження студентами повного, скороченого чи заглибленого варіантів навчання. Модульне навчання допомагає створити найбільш сприятливі умови розвитку особистості шляхом забезпечення гнучкості змісту навчання,

пристосування дидактичної системи до індивідуальних потреб особистості, що сприяє диференціації формування умінь та навичок професійного спілкування майбутніх авіадиспетчерів, в залежності від майбутньої професійної діяльності.

Автор концепції контекстного навчання А.А. Вербицький [*1*] стверджуючи, що інформація для одержання статусу професійного знання повинна засвоюватися студентом у контексті його власної практичної дії і вчинку, виділяв наступні принципи контекстного навчання:

- принцип педагогічного забезпечення особистого залучення студента в навчальну діяльність;
- принцип ведучої ролі сумісної діяльності, міжособистісної взаємодії і діалогічного спілкування суб'єктів навчального процесу (викладача і студента, студентів між собою);
- принцип єдності навчання і виховання особистості професіонала, що дозволило в технології контекстного навчання передбачити постійний контроль і корективи процесу перетворення навчальної діяльності в професійну, становлення студента як молодого спеціаліста, формування професійного спілкування майбутніх авіадиспетчерів.

Зміст дидактичної гри, що представляє собою цілеспрямовану організацію навчально-ігрових взаємодій студентів в процесі моделювання ними цілісної професійної діяльності спеціаліста, полягає в тому, щоб викликати пізнавальну активність та сприяти становленню самостійності в мисленнєвій діяльності студента. Навчальна дидактична гра з позиції ігрової діяльності є пізнанням і реальним засвоєнням студентами соціальної і предметної діяльності в процесі вирішення ігрової проблеми шляхом ігрової імітації [*3*]. Гра розкриває особистісний потенціал студента: кожний учасник може перевірити свої можливості окремо і в сумісній діяльності з іншими учасниками, тобто студенти стають творцями не тільки професійних ситуацій, а і творцями власної особистості, одночасно навчаючись долати труднощі вербального спілкування, яке основною складовою авіадиспетчерів.

Аналізуючи наведені види креативних технологій можна зробити висновок: найбільш сприятливими для формування навичок професійного спілкування майбутніх авіадиспетчерів є контекстне навчання, дидактична гра та проблемне навчання.

Таким чином, педагогічні інновації передбачають особистісний і творчий процес організації навчального процесу і охоплюють всю сферу навчання: від научіння майбутнього фахівця технічного профілю до педагогічної діяльності викладача, виконуючого різноманітні функції – експерта, консультанта, проектувальника, технолога інноваційних напрямків.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Вербицький А.А.* Новая образовательная парадигма и контекстное обучение: Монография. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 1999. – 201 с.
2. *Опалюк О.М., Сербалюк Ю.В.* Культура спілкування. Психологічні основи професійного спілкування: Навчально-методичний посібник. – Кам'янець-Подільський, 2004. – С. 191.

3. *Чернилевський Д.В., Морозов О.В.* Креативная педагогика и психология. – М.: МГТА, 2001. – С. 300.